

Betűemberek

Bajtai Andrással, Rhédey Gáborral és Molnár Illéssel
Szöllőssy Balázs beszélget

Három budapesti, vagyis jelenleg Budapesten élő fiatal költő a vendégünk: Bajtai András, Rhédey Gábor és Molnár Illés. Arra szeretnék megkérni benneteket, mondjatok pár szót magatokról.

Molnár Illés: Viszonylag későn kezdtem el verseket írni. Az egyetemi éveim vége felé, 2004–2005 körül kezdtem el verset és irodalomkritikát írni, de sokáig csak a kritikákat publikáltam, a versek pedig gyűltek, mostanra állt össze belőlük egy kötetnyi. Ezeket gondosan összegyűjtöttem, meghúztam, válogattam, majd kidobtam. Ezután, idén januárban megpróbáltam mindent előlről kezdeni, úgy írni, mintha most kezdeném, tehát valójában a második kötetemmel debütálok, amely a *Hüllők és Izzók* címet viseli majd.

Rhédey Gábor: Ha jól emlékszem, én 2004-ben kezdtem el publikálni. Igyekeztem minél több helyen megjelenni, mert elszánt voltam és talán törtető is egy kicsit, de ez idővel vesztett a jelentőségéből. Amit Illés mondott, az valamennyire rám is igaz. Tulajdonképpen én is egy kötet anyagát szerkesztgettem két vagy három éve, és most néz ki úgy – és ezt mások is így látják –, hogy érdemes megjelennie. Erre készülünk most.

Bajtai András: 1999 nyarán jelent meg az első versem irodalmi folyóiratban. Az akkor induló *Napút* folyóirat írt ki egy pályázatot az 1999. augusztus 11-i teljes napfogyatkozás kapcsán. Másodéves paksi gimnazistaként tele reményekkel és becsvággyal küldtem be én is egy versemet, amelyen – így visszatekintve ez már zavarba ejtően látszik – feltűnően markáns nyomot hagyott Paul Celan lírája. Helyezést nem értem el, viszont Prágai Tamás a *Holdudvar vagy holt udvar? Egy pályázat tanulságai* című írásában megemlített engem is: „Ugyancsak szerkesztettségével tűnik ki a Nekrológ (»Aranysárkány« jelisével): »Szemek voltunk, / megtaláltuk az árvaságot a sebes / mezőkön, a vérző foltokat a smaragd / nyárban – / megtaláltuk a virágot: / pipacs.« A képsor a látás szervétől a látvány konkrétségáig jut el,

a látó érzékenységét a látvány plaszticitásával ellentételezi.” Ez akkor nagyon jólesett. 2001-től publikálok rendszeresen irodalmi lapokban, a *Liget* foglalkozott velem akkoriban sokat és közölte első verseimet, azóta is nagy szeretettel gondolok vissza Levendel Júlia figyelmes, aprólékos és szigorú törődésére, ahogyan kézzel írott leveleiben fiatalkori verseimet „gondozta”. Első kötetem *Az átlátszó város* címmel jelent meg 2006-ban a Parnasszus Könyvek *Új vizeken* sorozatában. Közben újabb publikációk, főként az *Élet és Irodalomban*, az *Alföldben* és a *Holmiban*, de jelentek meg verseim a *Bárkában*, a *Népszabadságban*, az azóta megszűnt *Árgusban*, a *Hitelben*, a *Mozgó Világban*, a *Magyar Naplóban*, a *Kalligramban*, a *Műútban*, az *Irodalmi Jelenben* és a *Parnasszusban* is. A második verseskötetem 2009-ben a JAK Füzetek sorozat 157. köteteként látott napvilágot *Betűember* címmel, amely 2010 óta ingyenesen letölthető a József Attila Kör honlapjáról. Jelenleg harmadik kötetemen dolgozom, amelynek a vége felé járok.

Mindhárman most szerkesztetek, vagy már készen álltok egy-egy kötettervvel. Milyen koncepció alapján állnak össze ezek a kötetek? Milyen kötetekről beszélünk? Miért érdemes elolvasni őket? Mutassátok be őket! Talán Andrással kezdeném.

Bajtai András: A második könyvemről, a *Betűemberről* sokan és sokszor elmondták már, hozzáteszem, teljesen jogosan, hogy egy paráztatós, bizarr, groteszk, abszurd humorral és sötét, rémisztő, keserű atmoszférával átítatott könyv. Pollágh Péter, a könyv szerkesztője és fűszövegének írója nem véletlenül nevezett el a fűszövegben paratárnak. A harmadik könyv viszont nagyon más lesz, nagy része ugyanis szerelmes ódákból és elégiákból áll, csak kevés versen érződnek a *Betűember* hangulati nyúlványai és retorikai beágyazódásai. Magam is meglepődtem, hogy így lett, mert nem gondoltam volna, hogy egyszer klasszikus értelemben vett szerelmes lírát írok majd. Ennek persze megvoltak a fájdalmas magánéleti okai. 2011 őszén történt egy szakítás, ami eléggé megviselt, másrésztől nagy hatással voltak rám az elmúlt hónapok olvasmányélményei is, amelyek elsősorban a Sirokai Mátyással közösen szerkesztett világirodalmi versblogunkhoz, a *Lelkigyakorlatokhoz* köthetőek. Az írást nagyban elősegítette, hogy 2011 nyarán megkaptam az NKA alkotói ösztöndíját, így elérhetővé vált az a csodás állapot, hogy négy év után végre nem kellett főállású bulvárújságíróként dolgoznom. Ennek az időszaknak a kezdetén, 2012 januárjában indítottuk útjára Mátyással a *Lelkigyakorlatokat*, akkor kezdtük el akkurátusan végigolvasni a világirodalom klasszikus költőit. Elsősorban a 20. századiakat, de a régebbieket is, akiket lefordítottak magyarra. Az alapillérek az Európa Könyvkiadó *Napjaink költészete* sorozatának több

mint száz önálló kötete és a Modern Zsebkönyvtárban fellelhető verseskötetek voltak. Igazi kincsesbányára leltünk, így jutottam el például Nelly Sachs, Alain Bosquet, Jorgosz Szeferisz, Erich Arendt vagy Ivan V. Lalić verseihez, amelyek egy egészen más világra nyitottak nekem ablakot. A magyar kortárs líra megrögzött és számomra sokkal kevésbé izgalmas beszédmódjaival szemben nekik köszönhetően egy nagyon bátor és mágikus lírai birodalomban veszhettem el. Sokat gondolkodtam ebben az időszakban azon, hogy milyen feltűnően kevés kapcsolódási pontot lehet találni ehhez a klasszikusabb, egyetemesebb beszédmódhoz a 20. századi magyar költészet második felében. Somlyó Györgyöt emelném ki most a nagy öregek közül, akit szerintem manapság nem is nagyon olvasnak. Nem titkolom, hogy én sem olvastam korábban, de mivel műfordítóként nagyon komoly, terjedelmes és szerteágazó teljesítményt vitt véghez, természetesen elmerültem az ő szerzői életművében is. A harmadik könyvemről annyit mondanék még, hogy nem koncept-kötet lesz, ugyanis egyáltalán nem kötetkompozícióban gondolkodtam a megírásakor. Hozzáteszem, hogy annyira nem is hiszek ezekben a sokszor nagyon erőltetett és izzadságszagú verseskötet-struktúrákban, amelyek manapság olyan divatosak. Én inkább egy-egy verset írtam, és nem ciklusokban gondolkodtam.

Az előző kötetekben azért elég sok összefüggő világot létrehoztál!

Bajtai András: Igen, ott voltak koncepciózusabb ciklusok, az egész kötet világa is sokkal zártabb, homogénebb volt, ez elsősorban a szerkesztőm szigorú és alapos munkáját dicséri. A harmadik könyv esetében viszont a ciklusok helyett már sokkal inkább az egyes versekre fókuszáltam. Igyekeztem erős, egyenletesen sűrű és bonyolult szövéssű verseket írni, amelyek önállóan is markáns élményt nyújtanak. Amíg a *Betűember* egy fantáziavilágban játszódott, a harmadik kötet verseiben viszont egy erőteljes életrajzi-érzelmi háttérrel találkozhatunk, amit reményeim szerint azért sikerült eltávolítanom a túlzott személyességtől. A szerelmes versek mélyén nyilvánvalóan ott lüktet a szeretett nőnek az elvesztése és hiánya, mint alapvető trauma, a bűntudatról, a szégyenről és a megtörtént magánéleti események feldolgozásáról és értelmezéséről nem is beszélve, de ennél tágabb olvasati lehetőségeket teremtve igyekeztem megformálni ezt a fájdalmas élményt. Súlyos és sötét lélekmunka volt, nem tagadom, ami párhuzamosan zajlott a versek megírásával. Habár az ösztöndíjat már tavaly nyáron megkaptam, a könyv túlnyomó részét tulajdonképpen az idei év [2012] első felében írtam meg. 2011 őszén és telén nem igazán születtek versek, és habár első pillantásra ez egy terméketlen időszaknak tűnik, mégsem volt az, mert a sötétségből is hoztam föl gyöngyöket, azt hiszem.

Gábor, te versekben vagy kötetben gondolkozol?

Rhédey Gábor: Az én kötetem esetében sem beszélhetünk szigorúan vett koncepcióról. De ez részint kényszer is, mivel nyolc év szövegeit kellett összefoglalnom. Tervem szerint a kötet nem lesz heterogén. Balázs, cáfolj meg, vagy bólogass!

Én is így látom.

Rhédey Gábor: Nyilván a mai eszemmel válogattam, illetve csiszoltam a szövegeken. Igazából a kötet összefoglalása annak az útnak és viszonylag mozgalmas életszakasznak, ami az ember életében kb. a tizen-nyolc éves kor betöltése után kezdődik, miközben különböző földrajzi és emocionális pozíciókat vált. Úgyhogy, ha van koncepció, akkor az a szíkárság, de ez szerintem érződik a szövegeken is. A rövidség a lényeg.

Molnár Illés: Akkor én vagyok az, aki leginkább konceptkötetet írt. Ezek a szövegek frissek, még mindig mozgásban vannak, és egy szinte eposzszerű egységes, koherens kötetre törekedtem, ami írás közben aztán darabokra hullott. Amikor a *Hüllők és Izzók* verseit írtam, minden reggel hajnalban keltem, és munka előtt egy-két órát írással töltöttem. Ez egy féléves, termékeny periódus volt, és közben születtek teljesen eltérő, a koncepcióba nem illő szövegek is, amiket nem raktam bele a kötetbe, mert azt egy szigorúan egységes szövegnek szánom. Három szóban úgy tudnám összefoglalni, egy látomásos, belső tájköltészetet írok. Bánki Éva egy mozdulatlan elbeszélésnek nevezte a kötet első darabjait. Az írás első szakaszában szinte kontroll nélküli, ihletett ösztönösségre törekedtem – erre ideális a hajnal, az így leírt törmeléket aztán egy hosszas, gondos, tudatos utómunkának vetettem alá. A végére kétharmadát kihúztam annak, ami elsőre megszületett, és ami megmaradt, az kerül a könyvbe. Ez nagyon más ahhoz képest, amit korábban csináltam, régebben inkább doktriner-alapon írtam, szinte az elméletet illusztráló verseket.

Azt beszéltük meg, hogy lezárásképpen megyünk még egy kört, hogy kik voltak azok, akik formáltak titeket, illetve milyen más kulturális inputok hatottak rátok?

Molnár Illés: Nincs egyértelmű példaképem, akit meg tudnék nevezni, de persze nagyon sokakat olvasok és szeretek. És ezek akkor is formálják az embert, ha kimondottan nem akarjuk. Ha nevesíteni kell, Szijj Ferencet és Marno Jánost jelölném meg. Mivel kritikákat is írok, túlnyomórészt kortársakat olvasok, többnyire a saját nemzedékemből. Most pont azon dolgozom, hogy tágítsam ezt a horizontot.

Rhédey Gábor: Én sem mondanám, hogy van egy-két kitüntetett szerző, akit mindenképpen előképnek tekintek. Ami érdekes, és lehet, nekem

van erről rossz benyomásom, de nekem is kortárs szerzők segítettek a középiskola tájékán felismerni, hogyan is kellene az irodalmat értelmezni, azzal foglalkozni, azt vizsgálni. Az akkori 30-as, most már inkább 40-es generáció. Most nem szeretnék neveket mondani, de ha meg kellene jelölnöm inspiráló szerzőket, szövegeket, akkor valahonnan onnan, arról a környékről tájékozódnék. A klasszikusok közül talán Pilinszky fontos, a rövideg és ökonomikus fogalmazásmód miatt, amit nem tudom, mennyire sikerül megvalósítani a saját munkáimban, de számomra mindenképpen követendő példa.

Bajtai András: Mint ahogyan már korábban említettem, elsősorban a 20. századi világlíra volt rám termékeny hatással. Főként a dél-amerikai, a spanyol és a francia költészet inspirálta ezeket a verseket nagyon. Mondok még néhány nevet, akik igazán lenyűgöztek: Saint-John Perse, Federico García Lorca, Jean Pierre Jouve, René Char, Paul Chaulot vagy Vladimír Holan, de ő inkább Székely Magda fordításában. Mellettük a zene volt még rám óriási hatással, nagyon sok zenét hallgattam, miközben írtam vagy készültem az írásra. Itt Maurice Ravelt kell kiemelnem, a mainstreamebb együttesek közül pedig a *The xx* debütáló lemezét hallgattam agyon, de még egy olyan giccses popsláger is legalább ezerszer lement a Winampban, mint Kim Carnes-től a *Bette Davis Eyes*, akinek olyan a hangja, mintha Rod Stewart nő lenne. Nem tudom, hogy emlékeztek-e rá?

Nálad a dzsessz is igen meghatározó. Sok-sok dzsessz-számot szoktál nekem is mutogatni.

Bajtai András: Igen, de furamód ehhez a könyvhöz most mégsem anynyira a dzsesszt társítom. Esetleg Chet Bakert és a balladáit, de ő amúgy is állandó és alapvető zenész a virtuális lejtárszómban.

Köszönöm a beszélgetést.